

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי

יד יצחק בן-צבי

הדף הירושלמי לפרשת השבוע

פרשת חוקת

משירת הבאר לשירת הבורות בירושלים / מאת: טליה זיסקין (ייעוץ אקדמי: ד"ר ראובן גפני)

היה להם כמקומות מפגש וחבור קהילתי. כמו במפגשים על יד הבאר של עבד אברהם ורבקה, יעקב ורחל, משה ובנות מדיון, היו הנשים נפגשות לשיח על יד הבור, והילדים בסוף הקיץ, כשהבור יבש, נהנו מירידה פנימה על מנת לגלות את האוצרות האבודים שנפלו אליו.

בתקופת המנדט הבריטי שופצו אמות המים לירושלים, וכן נוצרה תשתית שהביאה לעיר מים ממעיינות מרוחקים: בתחילה מעין פואר בוואדי קלט ובהמשך ממעיינות המצויים ליד ראש העין. הבריטים הזרימו את המים לבריכות אגירה גדולות בנקודות גבוהות ומשם הם חולקו בין השכונות באמצעות מערכת צינורות מסועפת. כך הייתה הקלה ממשית בקביעות אספקת המים ובמלאכת שאיבת המים. עם הזמן, פסקה פעילות בורות המים ברוב השכונות. יעקב יהושע, בתיאור זיכרונות ילדותו, ביטא את הצער מאובדן הבורות ומרקם החיים סביבם: **שירת מי הבורות של ילדותנו פסקה. הדליים שוב לא יעלו וירדו אל מעמקי הבורות, ובעלות הבית שנהגו להיפגש 'על פי הבאר' בשעות הבוקר, ולשוחח בענייני דיומא, שוב אינן נפגשות 'על יד המעיין'. האבן שעל פי הבור, החרושה כיום חריצים עמוקים שנחרשו על ידי חבלי הדליים, עומדת בודדה ושוממה. פגישות אלו, שלפרקים היו עליזות ולפרקים עצובות, הקלו על לבותיהן של בעלות הבית אשר שפכו את מרי שיחן עם שכנות וידידות. בורות אלה נטלו איתם מקצת משמחת החיים ששררה בשכונות. כיום שופכת בעלת הבית את מרי שיחה בפני ברז המים אשר במטבחה (יעקב יהושע, ילדות בירושלים הישנה, כרך ד', עמ' 231).**

שירת הבאר מהווה אקורד סיום לתקופה שבה היה מקור מים נסי לעם ישראל במדבר. מילות השירה מתארות את הבאר שליוותה את ישראל במסעותיהם השונים **עלי באר ענו לה: באר חפרה שרים כרה נדיבי העם במחקק במשענתם ומפדבר מתנה: ומפתנה נחליאל ומנחליאל במות. ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש הפסגה ונשקפה על פני הישימן** (במדבר כא, יז-כ). מקור המים התמידי נוסך ביטחון ומשרה תחושת יציבות בעולם של נדודים.

הפסקתה של הבאר הייתה גם שלב לפני המעבר אל ארץ ישראל, שמקור המים שלה לא קבוע ושנתונים בה לחסדי שמים **כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקיף בגלגל כגן הירק: והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה מים** (דברים יא, ו-יא).

בירושלים, כמו בארץ כולה, התמודדו לאורך השנים עם הצורך לייצר פתרונות לאגירת מים ולהבאת מים זורמים. מעיין הגיחון, שבסמוך אליו נבנתה העיר, הוא מקור המים הקבוע והקדום של העיר. בימי בית שני הוקמו אמות מים שהובילו מים לירושלים מאזור בית לחם והר חברון לבריכות ולבורות בעיר ובמקדש. אמות המים פעלו עד התקופה העות'מאנית. במשך מאות השנים האחרונות נשענו גם על מי מעיינות סמוכים כגון ליפתא ועין כרם. נוסף עליהם, במשך הזמן נחפרו בעיר בורות מים רבים.

שכבת מי התהום באזור ירושלים עמוקה מאוד, כך שלא נחפרו בה עוד בארות המתבססים עליהן, ומימי הבית הראשון ועד הדורות האחרונים נחצבו בה בורות מים לאגירת מי גשמים. החיסרון העיקרי בבורות היה התלות בגשם שימלא אותם. בשנים שחונות שבהן לא היה די גשם למלא את בורות המים, היו שקנו בורות מים ממעיינות הכפרים סביב ירושלים.

השכונות החדשות שהוקמו מחוץ לעיר העתיקה מהמחצית השנייה של המאה ה-19 נזקקו למערכת מים מקומית בשל הריחוק מהעיר העתיקה, מהגיחון, ומכל הבריכות והבורות שהיו בעיר העתיקה. ברחבי השכונות משכנות שאננים, נחלת שבעה, בית דוד, אהל משה, משכנות ישראל והמושבה הגרמנית, עדיין אפשר למצוא את פתחי בורות המים שנסתמו. בורות מים אלה היו מקור מים חיים ונתנו מענה לצמא, לבישול, לרחצה, לניקיון ולכביסה. עם זאת, ערך מרכזי

היבטים להעמקה

- מה לדעתכם מחליף כיום את הבורות בתפקידם החברתי והציבורי?
- האם בירושלים עדיין נוהגים לחסוך מים כמו בתקופות קדומות?
- מה הייתם ממליצים לעשות בבורות המים שנזנחו?